

الکوی سوم زن مسلمان در عرصه خانواده

از دیدگاه مقام معظم رهبری
(مد ظله العالی)

زهره عفتیان^۱

۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهرا (سلام الله علیها)

چکیده

متن پیش رو در راستای تبیین اقدام رهبری به ایجاد الگوی سوم زن در عرصه خانواده می‌باشد. این نوشتار به روش تحقیق نقلی-تاریخی و با رجوع به اطلاعات کتابخانه ای گردآوری شده پردازش در آن از نوع توصیفی و تحلیلی است. از آنجا که خانواده از ارکان اساسی جامعه است و زن نقشی محوری در آن دارد. از این رو به تبیین الگوی سوم زن مسلمان در خانواده البته با توجه به دیگر الگوهای زن یعنی الگوی زن غربی و الگوی زن شرقی با استفاده از فرمایشات رهبر معظم انقلاب در دو بعد اعتقادی و رفتاری در این حوزه می‌پردازد که در بعد اعتقادی به بیان اهمیت انتخاب الگو و وجود الگوی زن مسلمان برای زنان به بیان مصادیق و نمونه هایی از زنان مسلمان که می‌توانند الگوی مناسبی در همه زمینه ها از جمله خانواده برای دیگر زنان باشند ارائه شده و در بعد رفتاری نیز کوشیده شده تا به بیان نقش سازنده ای که زن دارد و همچنین به جایگاه او در خانواده و صفات و روحیات او و همچنین حقوق او تصویری واضح از این الگو در ذهن مخاطب ایجاد کند.

واژگان کلیدی: انقلاب، الگوی سوم زن، خانواده، دیدگاه، مقام معظم رهبری

مقدمه

با توجه به اینکه موضوع این پژوهش سومین الگوی زن مسلمان در عرصه خانواده در نگرش مقام معظم رهبری است. این الگو، الگویی است که زن را از حاشیه های جریان های فرهنگی و تمدنی بیرون آورده و به آن نقش و جایگاه می دهد علی رغم اینکه می خواهد شئون و حقوقش حفظ شود. الگوی سوم زن الگویی است که نه به طرف غرب گرایش دارد و نه به طرف شرق؛ در واقع الگویی است که ریشه در تمدن کهن ایرانی اسلامی دارد و به زن هویت و جایگاه مادری، همسری و دختری می دهد. الگوی زن مسلمان براساس معرفت شناسی الهی شکل گرفته است، آفرینش زن به گونه ای است که دارای لطافت و زیبایی و گرمای محبتی است که اگر آن را همراه با ایمان و عفت کند، می تواند خود و محیط اطراف خود را به سمت معنویت و پیشرفت سوق دهد. الگوی زن که در تعالیم الهی است، همان الگوی سوم زن می باشد که رهبر انقلاب آن را مطرح کردند نه الگوی غربی که جنبه استعمارگری داشته و مربوط به نظام سرمایه داری و سوسیالیستی بوده و نه الگوی شرقی که زن را موجودی در حاشیه و بی نقش معرفی می کند. این نوشتار سعی دارد ویژگی ها و جایگاه الگوی سوم را بررسی کند. اکنون این سوال مطرح می شود که الگوی سوم زن مسلمان در عرصه خانواده، دارای چه ویژگی هایی می باشد.

طی بررسی های به عمل آمده توسط اینجانب، مقاله های متعددی تنها تحت عنوان الگوی سوم زن به نگارش درآمده ولی مقاله ای که به خصوص به موضوع الگوی سوم زن مسلمان در عرصه خانوادگی پرداخته باشد، موجود نبود. از آنجا که این موضوع توسط رهبر معظم انقلاب مطرح و یادآوری شده نشانگر اهمیت این مسئله می باشد، هدف از این پژوهش تبیین جایگاه زن مسلمان در عرصه خانواده با استفاده از رهنمودهای مقام معظم رهبری و کسب آگاهی بیشتر نسبت به ابعاد موضوع می باشد. این نوشتار بر آن است تا به نقش الگوی زن مسلمان در عرصه خانواده در حیطه اعتقادی و رفتاری بپردازد.

پژوهش حاضر به روش تحقیق نقلی-تاریخی و با رجوع به اطلاعات کتابخانه ای گردآوری شده و روش پردازش اطلاعات توصیفی-تحلیلی می باشد.

مفهوم شناسی واژگان تحقیق

۱- انقلاب: به معنای آشوب، شورش، برگشتن از حالی به حال دیگر شدن، در اصطلاح به معنای تحول اساسی در حکومت یک کشور توسط توده‌های ناراضی جامعه که باعث تحولات سیاسی و اقتصادی و غیره می‌شود. رسیدن خورشید به دورترین نقطه از استوای فلکی (نجوم)^۱

۲- الگوی سوم زن: زن، در تعریف غالباً شرقی، همچون عنصری در حاشیه و بی‌نقش در تاریخ‌سازی؛ و در تعریف غالباً غربی، بمثابة موجودی که جنسیت او بر انسانیتش می‌چربد و ابزاری جنسی برای مردان و در خدمت سرمایه‌داری جدید است، معرفی می‌شود. شیرزنان انقلاب و دفاع مقدس نشان دادند که الگوی سوم «زن نه شرقی، نه غربی» است. زن مسلمان ایرانی، تاریخ جدیدی را پیش چشم زنان جهان گشود و ثابت کرد که می‌توان زن بود، عفیف بود، محجبه و شریف بود، و درعین حال، در متن و مرکز بود. می‌توان سنگر خانواده را پاکیزه نگاه داشت و در عرصه‌ی سیاسی و اجتماعی نیز، سنگرسازی‌های جدید کرد و فتوحات بزرگ به ارمغان آورد.^۲

۳- خانواده: به معنای کوچک‌ترین واحد اجتماعی که شامل پدر، مادر، و فرزندان آن‌ها است. (زیست‌شناسی) تیره، خاندان، دودمان، فامیل.^۳ مفهوم خانواده عبارتست از یک واحد اجتماعی، ناشی از ازدواج یک زن و یک مرد که فرزندان پدید آمده از آنها آن را تکمیل می‌کنند. تعریف دیگری خانواده را شامل مجموعه‌ای از افراد می‌داند که با هدف و منافع مشترک زیر سقفی گرد هم می‌آیند.

الگوی مطلوب زن

ابتدا سه الگوی متمایز برای زن را بررسی کرده‌اند: «خانواده‌گریزی»، «خانه‌نشینی» و «خانواده‌گرایی» همراه با حضور اجتماعی فعال و سازنده. خانواده‌گریزی و خانه‌نشینی در جانب افراط و تفریط قرار دارند و خانواده‌گرایی الگوی معتدل و مطلوب زن است. تقسیم

۱. عمید، فرهنگ عمید، ص ۲۱۰

۲. پیام مقام معظم رهبری به کنگره هفت هزار زن شهید کشور، ۹۱/۱۲/۱۶

۳. فرهنگ فارسی، عمید، ص ۵۴۳

سه گانه الگوها در ارتباط زنان با خانواده و جامعه صورت گرفته است و با ملاک‌های دیگر، میتوان الگوهای دیگری را نیز مطرح و بررسی کرد؛ مثلاً شهید مطهری در ارتباط با نقش زن در تاریخ به سه الگو اشاره میکند که تا اندازه‌ای بر تقسیم سه گانه مذکور قابل تطبیق است. تقسیم سه گانه ایشان عبارت‌اند از:

– شیء گرانبهای بدون نقش (الگوی شرقی): زنی که همچون شیء قیمتی در اختیار همسر و فرزندان است، ولی در جامعه نقش مستقیمی ندارد.

– شخص بی بهای دارای نقش (الگوی غربی): زنی که در جامعه نقش مستقیم دارد، ولی به دلیل عدم رعایت حریم و ارتباط ارزان با مردان قدر و قیمتی ندارد.

– شخص گرانبهای دارای نقش: زنی که در اداره خانواده میکوشد و در عین حال در جامعه حضور سازنده دارد و به دلیل وفاداری به شوهر و حریم نگهداری در ارتباط با مردان، قیمت و منزلت دارد.^۱

یکی از کمبودهای مهم در جامعه‌ی ما مشخص نبودن الگوی زن مسلمان بوده است که به خاطر همین کمبود، فرهنگ‌های اجنبی مدت‌ها در جامعه‌ی ما مجال تاخت و تاز یافتند.^۲ از مهمترین شاخصه‌های عدالت جنسیتی، این است که برای برون رفت از بحران‌های حوزه زنان باید الگوی سوم زن یعنی زن نه شرقی نه غربی را مدنظر قرار دهیم. توسط دین مبین اسلام زنان آن چنان جایگاه رفیع و والایی پیدا کردند که تا پیش از آن در ملل گوناگون کمتر چنین نگاه و توجهی به ارزش و ماهیت زن در سطوح مختلف صورت گرفته بود. در هر برهه تاریخی از اسلام که کنکاش می‌کنیم زنان موثر و تاثیرگذاری می‌بینیم که دوشادوش مردان حرکت کرده‌اند و در بزنگاه‌های مختلف تاریخی حضوری فعال، ارزشمند و پراثر داشته‌اند. رهبر معظم انقلاب اسلامی رجوع به منابع دینی را راهبردی برای مسائل این حوزه معرفی میکند و همچنین سه الگو برای زنان ارائه داده‌اند. در الگوی زن شرقی، زن اثری در تاریخ ندارد؛ می‌آید و می‌رود و آنچه که زن شرقی دارد، خنثی بودن است. این الگو قابل اعتنا نیست و زن را به

۱. هدایت نیا، الگوی رفتاری زن در خانواده و جامعه، ص ۳۱

۲. بانکی پورفرد، نقش و رسالت الگوی زن، ج ۲، ص ۲۳

این احترام باید باشد محترم باید باشد زن در درون خانواده، رفع مظلومیت به این شکل است.^۱ رفتار زن‌ها به دور از خودخواهی است؛ بخاطر رفتارها و اعمال به دور از خودبینی و خودخواهی، زن‌ها موجوداتی قابل ستایش اند. چه بعنوان یک دختر، چه مادر و چه همسر، تاثیرات فوق العاده مثبت بر زندگی اطرافیانشان خواهند داشت. در نتیجه اینکه رفتار متقابل به گونه ای که احترام زن حفظ شود همانطور که او متواضعانه در کانون خانواده با اطرافیان برخورد میکند، موجب تکریم زن است و نیازی نیست که مردها و فرزندان برای احترام گذاشتن به زن‌ها به دنبال دلیل باشند. بنا به فرموده مقام معظم رهبری که میفرمایند: تربیت جامعه در دست مادران است. آن که جوانان را تربیت می‌کند و در راه‌های گوناگون قرار می‌دهد در درجه اول مادر است. البته عوامل دیگر نقش دارند، نقش‌های زیادی هم دارند؛ اما نقش مادر از آن نقش‌ها کمتر نیست و در مواردی بیشتر است. خود به راهی نمی‌رود، مردها را در آن راه میبرد.^۲

نظر اسلام در باب خانواده و جایگاه زن در خانواده، نظر خیلی روشنی است «المرأة و سیدتها و بیتهای» زن بزرگ خانه است؛ این از پیغمبر اکرم است جایگاه زن در خانواده همانی است که در گفتارهای گوناگون ائمه (علیه السلام) آمده «المرأة ریحانة و لیست بقهرمانة» در تعبیرات عربی قهرمان یعنی کارگزار، پادو، یک خدمتگزار محترم. می‌فرماید در داخل خانه زن قهرمان نیست ریحانه گل خانه است. خطاب به مردان می‌فرماید: بهترین شما کسانی هستند که بهترین رفتارها را با همسرانشان دارند.^۳

در آیه ۲۲۸ سوره بقره در مورد حقوق همسران آمده است: «و مانند همان وظایفی که بر عهده زنان است به طور شایسته به نفع آنان [بر عهده مردان] است و مردان بر آنان درجه برتری دارند و خداوند توانا و حکیم است»، این آیه شریفه نشانگر حقوق متقابل همسران نسبت به یکدیگر است؛ به این معنا که این تنها زن نیست که باید به همسر احترام بگذارد و او را تکریم کند بلکه در جایگاه بالاتر و اولیه این مردان هستند که باید زن را تکریم کرده و زمینه و بستر آرامش خاطر روحی و روانی زن را فراهم کند. مقام معظم رهبری نیز به این مسئله تاکید دارند: نگاه کنید ببینید عوامل سلب آرامش و سکینه روحی زن در خانواده چه چیزهایی است؟ این

۱. بیانات رهبر انقلاب در دیدار جمعی با مداحان، ۱۳۹۲/۰۲/۲۱

۲. بیانات رهبر انقلاب در دیدار با بانوان هرمزگان، ۱۳۷۶/۱۱/۲۹

۳. بیانات رهبر معظم انقلاب دیدار جمعی از بانوان نخبه، ۱۳۹۰/۰۳/۰۱

باشید که با قانون، با روشهای تبلیغی، با روش ها و شیوه های گوناگون این ها را برطرف کنید. این اساس قضیه است. زن در خانه مایه آرامش است مایه آرامش مرد و مایه آرامش فرزندان دختر و پسر. اگر خود زن برخوردار از آرامش روانی و روحی نباشد، نمی تواند این آرامش را به خانواده بدهد زنی که مورد تحقیر قرار بگیرد، مورد اهانت قرار بگیرد، مورد فشار کار قرار بگیرد، نمی تواند کدبانو باشد، نمی تواند مدیر خانواده باشد در حالی که زن مدیر خانواده است. این مسئله اصلی است این یکی از آن اصلی ترین مسائل است.^۱

قرآن می فرماید: «الرجال قوامون على النساء»^۲ یعنی سرپرستی امور خانواده به عهده مرد است، مرد باید کار کند، معیشت خانواده به عهده اوست. زن هر چه ثروت دارد مال خودش است اما معیشت خانواده بردوش او نیست.

همچنین ایشان تعبیر دیگری نیز از آیه شریف دارند که میفرمایند: آیه به این معنا نیست که زن بایستی در همه ی امور تابع شوهر باشد، نه! یا مثل برخی از این اروپا ندیده های بدتر از اروپا و مقلد اروپا، بگوییم که زن بایستی همکاره باشد و مرد باید تابع باشد. نه این هم غلط است بالاخره دوتا شریک و دوتا رفیق هستید یک جا مرد کوتاه بیاید، یک جا زن کوتاه بیاید. یکی اینجا از سلیقه و خواست خود بگذرد، دیگری در جای دیگر، تا بتوانید با یکدیگر زندگی کنید.^۳

اگر مادران بخواهند پرورش دهنده نسلی باشند که از نظر جسمی، روانی و اخلاقی سالم باشند؛ تا نسل فاخری برای کشور محسوب شوند، باید در ابتدا خودشان از نظر روانی، جسمی و اخلاقی زندگی سالمی داشته باشند که البته ایجاد شرایط خوب برای مادران بر عهده جامعه است.

از دیگر مسائلی که رهبر انقلاب بر آن اشاره دارند این است که محیط خانواده، بستری باشد برای بروز استعدادها و پیشرفت زن در عرصه های گوناگون همانطور که رهبر انقلاب در این باره فرمودند: یکی از مسائل اصلی، مسئله خانه و خانواده است؛ امنیت زن در محیط خانواده، فرصت زن در محیط خانواده و خانه داری برای بروز استعدادها؛ چیزی مانع درس خواندن او، مانع

۱. بیانات رهبر انقلاب در دیدار جمعی از بانوان برگزیده کشور، ۱۳۹۳/۰۱/۳۰

۲. نساء، ۳۴

۳. بانکی پورفرد، نقش و رسالت زن، ج ۳، ص ۱۲۳ و ۱۱۹

مطالعه کردن او، مانع فهمیدن او مانع نوشتن او نشود، به کسی که اهل این چیزها است میدان برای این کارها فراهم باشد.^۱

۱. بیانات رهبر انقلاب در دیدار جمعی از بانوان برگزیده کشور، ۱۳۹۳/۰۱/۳۰

نتیجه گیری

باتوجه به اطلاعات جمع آوری شده و بررسی شده در مورد الگوی سوم زن مسلمان در عرصه خانواده که از دیدگاه مقام معظم رهبری بررسی شد، نتایج ذیل حاصل می‌شود: الگوی سوم زن مسلمان در خانواده با الگوی خانواده‌گزیزی و خانه‌نشینی و خانواده‌گرایی بررسی می‌شود که همراه با حضور اجتماعی فعال و سازنده است و همچنین زن نه با دیدگاه شرقی که در حاشیه قرار گرفته و نه با دیدگاه غربی که با عنوان ابزار جنسی به او نگاه می‌شود با هیچکدام از اینها موافقت ندارد و یک الگوی سومی را برای زن تاریخ‌ساز و متمرکز در خانواده در نظر می‌گیرد؛ که به طور کلی در دو بعد اعتقادی و رفتاری الگوی سوم زن مسلمان از دیدگاه مقام معظم رهبری بررسی می‌شود که در بعد اعتقادی زن وسیله ابزاری نیست و اینکه زن با پیروی از الگوهای ناب تاریخ بشریت می‌تواند به بالاترین درجه ایفای نقش خود به عنوان عضوی از خانواده بپردازد و در بعد رفتاری با در نظر گرفتن جایگاه زن و رعایت حق مادری و همسری و نقش بسزا و سازنده‌ای که زن در مورد تربیت فرزندان و نقش مادری و همسری دارد، بسیار با اهمیت است.

منابع

- ۱- قرآن
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- امام خمینی، روح ا...، صحیفه امام، جلد ۷، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۲ هـ ش
- ۴- بانکی پورفرد، امیرحسین، نقش و رسالت زن، جلد ۲ و ۳، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳ هـ ش
- ۵- پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، اصفهان: مرکز انتشارات خاتم الانبیاء، ۱۳۸۳
- ۶- حرعاملی، محمد حسن، وسائل الشیعه، جلد ۲۰، قم: موسسه آل البيت، ۱۳۷۴
- ۷- حسن، عمید، فرهنگ عمید، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر تهران، چاپ هفدهم، ۱۳۷۹ هـ ش
- ۸- طاهرزاده، اصغر، زن چگونه که باید باشد، اصفهان: دفتر انتشارات لب المیزان، ۱۳۸۷ هـ ش
- ۹- مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، جلد ۲، قم: دارالکتاب اسلامی، چاپ ششم، ۱۳۸۳ هـ ش
- ۱۱- هدایت نیا، فرج ا...، الگوی رفتاری زن در خانواده و جامعه، تهران: انتشارات لشکر فرشتگان، چاپ دوم ۱۳۹۶ هـ ش
- ۱۲- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی - khamenei.ir
- ۱۳- بخش زن، خانواده و سبک زندگی، پایگاه حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی - farsi.khamenei.ir/reyhaneh